

NOTAT

Fra / from: *Geir Aksel Dahl-Hansen*
Til / to: *Renså Utmarkslag*
Dato / date: *15.11.22*
Sak / subject: *Vurdering Stillelva 2022*

Ansvarlig *Geir A. Dahl-Hansen*

Innledning

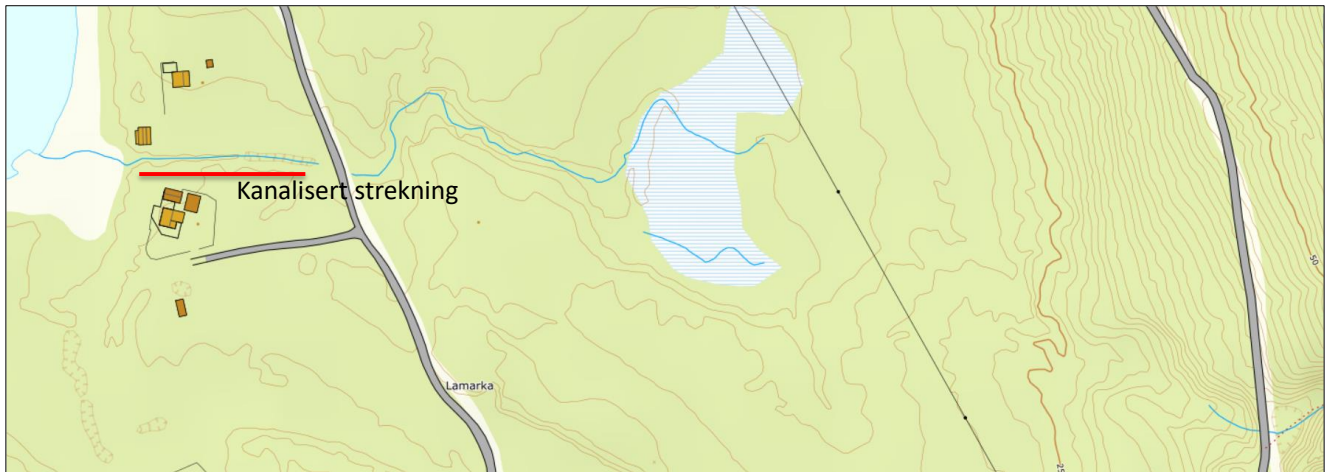
I forbindelse med tidligere gjennomført omlegging (2012) av Stillelva på strekningen nedenfor nedre skogsveg (Lamarkveien), ble Akvaplan-niva v/Geir Dahl-Hansen kontaktet av Renså Utmarkslag for en befaring og vurdering av tiltaket som er gjennomført i bekken i forhold til gyte- og oppvekstforhold for laksefisk. Befaring og en sonderende ungfisk-undersøkelse (ved el-fiske) ble gjennomført i hhv. august og september 2022. En kort beskrivelse av bekken og en enkel presentasjon av resultatet fra fiskeundersøkelsen er gitt i foreliggende notat.

Stillelva

Stillelva i Tjeldsund kommune er ett av i alt fire mindre bekkeløp som har sitt utløp i Rensåvatnet (Figur 1). Utløpet til Stillelva ligger i indre del av Rensåvatnet like ved Rensåelvas utløp i vannet (Figur 1). Rensåvassdraget har bestander av stasjonær og anadrom ørret og røye, samt laks.

Figur 1. Stillelva i Tjeldsund kommune

Figur 2. Stillelva med kanalisert strekning avmerket.

Stillelva ovenfor kulvert under nedre skogsveg (Lamark-veien) er roligflytenden i første del (Figur 3). Her veksler bekken mellom grunne og dypere partier med stedvis overhengende torvkanter med hulrom under som gir godt skjul og gode standplasser for litt eldre og større fisk. Bekkeløpet har tett og til dels overhengende kantvegetasjon bestående av løvtrær og lavere undervegetasjon som skaper skygge og godt skjul og gode næringsforhold for fisk. Bunnsubstratet er ensformig bestående av fin sand og silt, og i bekkeløpet er det en del tre-nedfall og røtter som skaper gode oppvekstforhold for mindre ørret. Denne del av bekken har ingen egnede gytestrekningsfor ørret. Stillelva har tidvis lav vannføring på tørre somre og på vinter, men går svært sjeldent eller aldri tørr. Stillelva har i flg. NVE årssikker vannføring.

Figur 3. Stillelva i nedre del ovenfor kulvert under Lamarkveien. Bildene er tatt ved lav vannføring i bekken. (Foto: G. Dahl-Hansen).

I midtre del endrer bekken karakter, den blir grunnere med økt strømhastighet, men med enkelte litt dypere partier med rolig strøm. Bunnsstrat domineres her av fin grus, og bekkeløpet har tett kantvegetasjon og enkelte steder med overhengende torvkanter (Figur 4). På noen mindre partier er det gytemuligheter for mindre ørret. Substratet er delvis klogget igjen med sand, men ved enkle tiltak som eksempelvis "lufting" av grusen ved graving, kan gyteforholdene bedres vesentlig. Bekken har ikke gyteforhold for laks.

Figur 4. Stillelva i midtre del. Bildene er tatt ved lav vannføring i bekken. (Foto: G. Dahl-Hansen).

Øvre del av bekkeløpet ovenfor kraftlinja og til ovenfor øvre skogsveg er Stillelva grunn og forholdsvis stri. Bunnsstratet veksler mellom middels- grov grus og mindre stein (Figur 5). Denne delen av bekken har også enkelte partier med egnede gyteforhold for mindre ørret. Også her er substratet stedvis klogget igjen med sand, men i mindre grad enn i midtre deler. Rensing/lufting av grusen kan bedre gyteforholdene vesentlig. Oppvekstforholdene for årsyngel (0+) og 1+ fisk vurderes som gode.

Figur 5. Stillelva i øvre del. Bildene øverst er tatt ved lav vannføring (Foto: G. Dahl-Hansen). De nederste tre bildene tatt er ved normal sommervannføring.

Stillelva på kanalisert strekning

Nedenfor Lamarkveien der det er gjennomført tiltak ved utretting/kanalisering (Figur 2) går Stillelva i dag i en delvis steinsatt rett og grunn kanal der en del av bunnsubstratet består av flat stein (Figur 6). Bekkeløpet har her, slik det fremstår i dag, få eller ingen oppholdsplasser for litt eldre fisk. I flomperioder vil strøm-hastigheten i kanalen være stor, noe som også er med på å ytterligere redusere strekningens egnethet som oppholdssted for fisk. Kanalen utgjør ikke noe hinder for opp- og nedvandring for ørret fra Rensåvatnet, men et mindre fall i nedre del kan vanskeliggjøre oppstrøms vandring for den minste fisken ved enkelte vannføringer. Før kanaliseringen gikk bekkeløpet i flere større roligflytende og svinger, og bekken var stedvis dyp og med overhengende torvkanter med mye hulrom under (Figur 7). Det er nærliggende å anta at dette gav gode oppholdsplasser og skjul for litt større ørret. Langs bekkefaret var det lauvtrær og godt utviklet overhengende kantvegetasjon. Kanaliseringen har redusert både kvalitet og areal egnet som oppvekst-område.

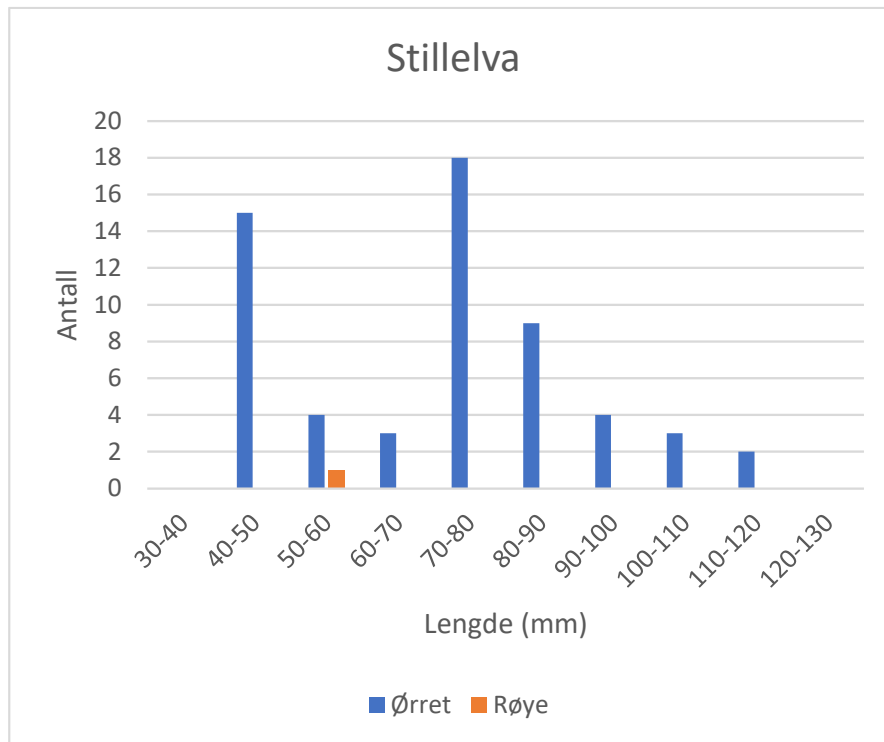
Figur 6. Stillelva i nedre kanalisert del. Bildene er tatt ved lav vannføring i bekken. (Foto: G. Dahl-Hansen).

Figur 7. Bilder av deler av Stillelva i nedre del før (venstre) og etter (høyre) kanalisering av bekkeløpet.

3. Resultat fisk

Under det sonderende prøvofisket i Stillelva ble det fanget ørret og kun en røye, og det ble registrert fisk i hele bekkeløpet. Lakseunger ble ikke registrert. Størrelsesfordelingen på ørret fanget under prøvofisket er vist i Figur 8. Fangsten bestod av flere årsklasser mellom 40 – 118 mm, også årsyngel (0+). Fisk med lengder mellom 40 – 50 mm (årsyngel, 0+) og 70-80 mm (mest sannsynlig ett-åringer (1+) var dominerende i fangsten. Resultatet viser at det foregår gyting i bekken og at bekken benyttes som oppvekstområde og som næringshabitat for flere størrelsesgrupper av ørret. En del av de største individene i fangsten er mest sannsynlig fisk fra Rensåvatnet som vandrer opp i bekken på næringssøk og som oppholder seg i bekken i kortere eller lengre perioder (dag/uker) i sommerhalvåret når det er vannføring nok til dette. Det ble ikke gjort el-fiske med tanke på beregninger av antall fisk per arealenhet i Stillelva. Likevel gir fangsten en indikasjon på at tettheten av fisk var god-moderat og klart høyest i nedre del av bekkeløpet der bekken er forholdsvis dyp og roligflytende. Antallet fisk avtok mot midtre del, og i øvre del ble det kun funnet et lite antall årsyngel. I nederste del av bekken på kanalisert strekning ble det funnet et forholdsvis høyt antall årsyngel. Mest sannsynlig er dette fisk som er ført med strømmen fra øvre deler i forbindelse med flere større flommer i løpet av sommeren 2022. Det ble også registrert et fåtall ett-åringer i denne delen, men ingen større fisk. Dette har sammenheng med at den kanaliserte delen har lite skjulmuligheter og lite egnede standplasser for større fisk. Ved høy vannføring er også strømhastigheten stor her, noe som medvirker til å gjøre bekkeløpet mindre egnet som oppholdssted for fisk.

Figur 8. Lengdefordeling av fisk fanget i Stillelva (N=69).

Vurdering Stillelva

Stillelva er et lite bekkesystem med begrensede gytemuligheter for laksefisk, men med gode oppvekstforhold for mindre ørret på ikke-kanalisert del av bekkeløpet oppstrøms Lamarkveien. Bekken har gode - moderate tettheter av ørret i nedre og midtre del, og funn av årsyngel og ettåringer i forbindelse med prøvefisket viser at det er gyting i bekken. Selv et begrenset antall ørret som får til vellykket gyting, vil kunne gi opphav til et relativt høyt antall yngel i det korte bekkeløpet dersom overlevelsen er god. Gode oppveksthabitat og habitat som gir grunnlag for god bunndyr- og insektproduksjon er viktig i så henseende. Funn av eldre ørret viser også at bekken benyttes til næringshabitat for eldre fisk, og trolig er dette fisk som vandrer opp fra Rensåvatnet på næringsøk i kortere eller lengre perioder på sommer og høst. Bekkesystemer av typen som Stillelva representerer, er ofte viktige i anadrome vassdrag der yngel av ørret og laks bruker disse systemene til næringsøk og oppholdsområde under sommer og høst. Det er derfor viktig å ta vare på også mindre bekker med gode naturlige fiskehabitat selv om disse i første omgang kan virke uviktige i den totale fiskeproduksjonen i et større vassdrag-system. Det nevnes at det i forbindelse med el-fisket i Stillelva også ble gjort et lite sonderende el-fiske i den nærliggende og litt større Laelva, nedenfor kulvert under Lamarkveien (ca. 50 m). Det ble her funnet ørret (22 stk.) mellom 65-150 mm og laks (13 stk.) mellom 45-97 mm. Dette viser at dette korte bekkeløpet benyttes av både ørret og laks til næringsøk og muligens gyting, og bekrefter viktigheten av små bekkeløp som habitat for ungfisk. Det bemerkes også at kulvert under Lamarkveien i dag forhindrer oppvandring av laksefisk videre oppover i bekkeløpet, og det ble ikke registrert fisk oppstrøms kulverten.

Over hele landet er det et økende fokus på vern og habitatforbedrende tiltak i små bekke- og elvesystemer, og spesielt i de som er tilknyttet større vassdrag med anadrome laksefisk. I en rekke systemer gjennomføres det nå omfattende tiltak for å re-etablere og bedre vandrings-, gyte- og oppvekstforhold for laksefisk. I forhold til Stillelva kan også denne ved enkle tiltak, gi bedre forhold for fisk. I forhold til kanaliseringen som er gjennomført nedenfor Lamarkveien og habitatforhold for fisk, er det derfor å

anbefale at bekken legges tilbake i kurver og svinger, og at dette gjøres i området der det opprinnelige bekkeløpet lå. Mindre flikking i dagens kanaliserte bekkeløp vil ikke gi gode og varige habitat-forhold for fisk i Stillelva. Det vil ikke være mulig å fullt ut gjenskape forholdene slik de var før kanalisering, med overhengende kanter og tre-vegetasjon, men re-etablere et dypt bekkeløp med svinger som bremser vannhastigheten vil kunne gjenskape noe av det habitatet som tidligere preget denne delen av bekken og forbedre forholdene for fisk betydelig i forhold til nåværende situasjon. Hvordan dette i praksis kan/bør gjennomføres er ikke vurdert i dette notatet, men før det iverksettes tiltak for rekonstruksjon av bekkeløpet, må det utarbeides en kvalitetssikret tiltaksplan for dette. Et nytt bekkeløp bør steinsettes med grov grus og større stein som gir skjulmuligheter i tillegg til utlegg av tre-nedfall, røtter mm. Et reetablert bekkeløp bør ligge lavere i terrenget (som det gjorde tidligere) enn det den kanaliserte strekningen gjør i dag. Dette vil drenere vekk vann fra omkringliggende terreng og fjerne de problemene med oppsamling av vann i terrenget som er oppstått som følge av dreneringen/omleggingen av bekkeløpet, og som i dag er til hinder for allmenn ferdsel i perioder med snøsmelting og mye nedbør (Figur 9).

Figur 9. Oppsamling av vann i terrenget i området ved nedre del av Stillelva.